קיצור שלחן ערוך — דין עקר וטפל

אִם אָכַל שְׁנֵי דְּבָרִים אוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, וְהָאֶחָד עִקָּר אֶצְלוֹ וְהַשֵּׁנִי הוּא טָפֵל לוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְאָכְלוֹ, אֶלָּא בִּשְׁבִיל הָעִקָּר, וְאִם לֹא הָיָה לוֹ הָעִקָּר לֹא הָיָה אוֹכֵל כְּלָל אֶת הַטָּפֵל, כְּגוֹן שֶׁחָלַשׁ לִבּוֹ, וּכְדֵי לְחַזֵּק לִבּוֹ אוֹכֵל דָּג מָלִיחַ אוֹ צְנוֹן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהֵם דְּבָרִים חֲרִיפִים אוֹכֵל גַּם מְעַט פַּת, אוֹ דָּבָר אַחֵר לְמַתֵּק הַחֲרִיפוּת, וְכֵן אִם מִתְאַוֶּה לִשְׁתּוֹת יַיִן שָׂרָף וְשׁוֹתֶה, וּבִכְדֵי לְמַתֵּק הַחֲרִיפוּת אוֹכֵל אַחֲרָיו מְעַט פַּת, אוֹ אֵיזֶה פְּרִי, מְבָרֵךְ רַק עַל הָעִקָּר, וְעַל הַטָּפֵל אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, כִּי נִפְטָר בִּבְרָכָה שֶׁעַל הָעִקָּר, וְגַם נְטִילַת יָדַיִם אֵינוֹ צָרִיךְ.

וְדַוְקָא אִם אוֹכֵל אֶת הָעִקָּר תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אֶת הַטָּפֵל, וּבְשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ עַל הָעִקָּר הָיָה דַּעְתּוֹ לֶאֱכוֹל גַּם אֶת הַטָּפֵל, אוֹ שֶׁהוּא רָגִיל בְּכָךְ, דַּהֲוֵי כְּאִלּוּ הָיְתָה דַּעְתּוֹ לְכָךְ וְאוֹכֵל אֶת הַטָּפֵל בְּאֹתוֹ מַעֲמָד, לְאִפּוּכֵי אִם הָלַךְ בֵּינְתַיִם לְחֶדֶר אַחֵר, שֶׁאָז צָרִיךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל הַטָּפֵל.

וְכֵן אִם אוֹכֵל מִתְּחִלָּה אֶת הַטָּפֵל וְאַחַר כָּךְ אֶת הָעִקָּר, כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת יַיִן אוֹ יַיִן שָׂרָף, וּכְדֵי שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת אַלִּיבָּא רֵיקָנָא אוֹכֵל תְּחִלָּה אֵיזֶה דָּבָר קָטָן, צָרִיךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל הַטָּפֵל. וְאָמְנָם כֵּיוָן שֶׁהוּא רַק טָפֵל עַתָּה, יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּיָרַד מִבִּרְכָתוֹ וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו רַק שֶׁהַכֹּל, וְיֵשׁ חוֹלְקִין. וּלְהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִידֵי סְפֵקָא, יִשְׁתֶּה תְּחִלָּה קְצָת מִן הָעִקָּר וִיבָרֵךְ עָלָיו לִפְטוֹר אֶת הַטָּפֵל (רי"ב)

אִם כַּוָּנָתוֹ לִשְׁנֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהוּא שׁוֹתֶה יַיִן שָׂרָף וְאוֹכֵל גַּם מִינֵי כִּיסְנִין וְדָבְשָׁנִין (האניג קוכען) אוֹ מִרְקַחַת וְכַדּוֹמֶה, צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם. וִיבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַכִּיסְנִין אוֹ הַמֻּרְקַחַת שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן שָׂרָף, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אִם אוֹכֵל פַּת כִּיסְנִין וְשׁוֹתֶה גַּם כֵּן קַאפֶע שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ עַל שְׁנֵיהֶם, דְּהַיְנוּ תְּחִלָּה עַל פַּת הַכִּיסְנִין וְאַחַר כָּךְ עַל הַקַאפֶע שֶׁהֲרֵי כַּוָּנָתוֹ לִשְׁנֵיהֶם.

שְׁנֵי מִינִים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ יַחַד, אִם כָּל מִין מֻבְדָּל לְעַצְמוֹ, מְבָרֵךְ עַל כָּל מִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ בְּרָכָה הָרְאוּיָה לוֹ. אֲבָל אִם נִתְמַעֲכוּ וְנִדְבְּקוּ, אֲזַי אֵזִלִינָן בָּתַר רֻבָּא, וּמַה שֶׁהוּא הָרֹב זֶהוּ הָעִקָּר וּמְבָרְכִין עָלָיו, וְהַשֵּׁנִי נִפְטָר. אַךְ אִם אֶחָד הוּא מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי דָּגָן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמְּעוּט הוּא הָעִקָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסִימָן מ"ח סָעִיף י' עַיֵּן שָׁם (ר"ח רי"ב).

מַאֲכָל שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ חָלָב אוֹ מָרָק לְאָכְלָם בְּיַחַד, אִם עִקַּר כַּוָּנָתוֹ הַמַּאֲכָל, אֲזַי מְבָרֵךְ רַק עָלָיו, וְהֶחָלָב אוֹ הַמָּרָק טְפֵלִים. וְאִם כַּוָּנָתוֹ רַק עַל הַמָּרָק וְהֶחָלָב, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, וְהַמַּאֲכָל הוּא טָפֵל. וְאִם כַּוָּנָתוֹ עַל שְׁנֵיהֶם (וְאֵין בִּרְכוֹתֵיהֶן שָׁווֹת), מְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַמַּאֲכָל וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ מְעַט, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּרָק אוֹ עַל הֶחָלָב. וְאֵין הוֹלְכִין בָּזֶה אַחַר הָרֹב. וַאֲפִלּוּ אִם הַמַּאֲכָל הוּא מִין דָּגָן, אֵינוֹ נֶחְשָׁב עִקָּר לְעִנְיָן זֶה, (מַאֲכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם אוֹ בְּחָלָב, עַיֵּן לְעֵיל סִימָן מ"ח וסִימָן נ"ג) (סִימָן קס"ח ר"ב).

בְּשָׂמִים שְׁחוּקִים שֶׁעֵרְבָן עִם סָכָר, הַבְּשָׂמִים הֵם הָעִקָּר וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן. עַל אֱגוֹז מוּסְקָט בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ. עַל קִנָּמוֹן (צימרינד) בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. וְכֵן עַל זַנְגְּבִיל (אונגבער) בּוֹרֵא פְּרִי

הָאֲדָמָה.

הַשּׁוֹתֶה שֶׁמֶן זַיִת כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק לוֹ. וְאִם עֵרְבוֹ עִם שְׁאָר דְּבָרִים, הוּא הַטָּפֵל וּמְבָרֵךְ רַק עַל הָעִקָּר. אַךְ אִם יֵשׁ לוֹ מֵחוּשׁ שֶׁהוּא צָרִיךְ אֶת הַשֶּׁמֶן לִרְפוּאָה, וּבִכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק לוֹ הוּא מְעָרְבוֹ בִּשְׁאָר דָּבָר, מֵאַחַר שֶׁעִקַּר כַּוָּנָתוֹ עַל הַשֶּׁמֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמֻּעָט, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכָתוֹ שֶׁהִיא בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ וּפוֹטֵר אֶת הַדָּבָר הָאַחֵר. וְאִם הוּא צָמֵא וְעִקַּר כַּוָּנָתוֹ לִשְׁתּוֹת לִצְמָאוֹ, אֶלָּא שֶׁאַגַּב הוּא נוֹתֵן בּוֹ שֶׁמֶן לִרְפוּאָה, מְבָרֵךְ רַק עַל הַמַּשְׁקֶה. וְכֵן הַדִּין אִם נוֹתֵן לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה אֱגוֹז מוּסְקַט אוֹ קִנָּמוֹן (צִימְרִינד) אוֹ זַנְגְּבִיל, דְּאַזְלִינָן בָּתַר הַכַּוָּנָה.

כָּל מִינֵי מֶרְקַחַת, הַדְּבַשׁ וְהַסֻּכָּר הֵן טְפֵלִים וּמְבָרְכִים עַל עִקַּר הַפְּרִי בִּרְכָתוֹ הָרְאוּיָה לוֹ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן נ"ב).